

A' F. TS. ÉS K. KEGYELMES ELGEDELEM
MELLETT

A' MINDENES
GYÜLYTEMÉNY'
II. LEVELE.

*Költ Komáromban, Szent Jakab-Havának
4-dik Napján, 1789-dik Esztend.*

A' méhekről tett Jegyzések folytattatnak.

Akár a' méheknek jó rendbe szedett köz
Társaságokat; akár pedig az ő munkájokból
bé-vevő hafznot vegyük gondolóra: minden

B

mó-

módon nagy okunk vagyon a' bölts Teremtőnek hálá-adással való magasztalására. — Alig van egy-egy gazdálkodás' neme melly kevés gondra több hafznot hajtson mint a' méhészség. Azt írja *Christ a' Rodheimi* Prédikátor Úr, a' kinek a' méhekről írt hafznos munkáját, nem sokára egy érdemes Hazafi, Magyarúl fogja ki-botsátani, hogy a' ki a' méheknek jól gondjokat viseli, hufzon-öt kasból minden esztendőben bé-vehet száz ötven Rh. forintokat még pedig úgy, hogy egyet se öljön-meg. — Mert nints nagyobb háládatlanság mint ezeket az értünk fárado munkás férgeket meg-ölni, a' mint szoktak néki jótéteért még sok Méhészek fizetni. Miképen lehessen pedig őket mézeknek felétől, vagy a' mint az idő hozza magával harmadától meg-fosztani, úgy, hogy telelni való magoknak is maradjon, arról szállani fogunk alább, minekutánna előbb némelly Jegyzéseket tézünk természetekről. — —

Minden kasban háromféle nemeik találtnak a' méheknek; az első a' Királyné, vagy Anya-méh; a' második a' dólgozó méhek; a' harmadik a' herék. A' Királyné a' fő személy minden kasban, ez a' többeknek Generálisok, a' melly nélkül az egész fereg el-pufltúlna vagy semmivé lenne. Olly termékeny ez a' Királyné, hogy egy fertály
esz-

észrendő alatt harmincz ezer új méheket szaporít. Formájára nézve különböz a többektől, sokkal nagyobb 's' nemesebb tekintetű. A' feje gömbölyebb, órra rövidebb, álla és fogai be felé hajlanak, úgy hogy a' munkára alkalmatlan. A' szemei, valamint egyéb méheknek, sárga színűek, szőrökkel bé-fedezetttek, és fok ezer apró tükrös-kéből négy szeg formára palléroztattak-ki, hogy a' világosságot mindenfelől bé-vehessék, és éjtfzaka szint úgy mint nappal láthassanak. Szárnyai olyan nagyok mint a' több méheknek, de testének hosszúságáhozképest igen rövidek, úgy hogy a' repülésre alkalmatlan.

— Mikor rajt akar botsátani, előtte való nap jelt ad az egész kasnak, hogy az új rajok ki-menéshez készüljenek. A' szavának hangja ez, *tüt, tüt, tüt*, mellyet a' figyelmező Méhészek, nyóltz lépésnire meghallhatnak. Ez a' hang nem a' száján, hanem a' melye felől lévő szelelő lyukakon jö-ki, mellyeken a' levegő-eket bé-szívja és ki-adja.

— Minekutánna a' dólgozó méhek a' következő raj számára el-készítik a' *tzel-lákat*, vagy szobátskákat; mind azokat forra járja a' maga test-örzöjinek feregekkel, és beléjek téfzen egy-egy tojást. Abba a' szobátskába pedig, melly a' következő Királyné számára pompáson el-készítettett, 's melly a' többeknél nagyobb, olyan tojást

B 2

téfz-

tész-le, a' mellyből Királyné válik. — Nagy kérdés ez a' Természet-visgáló Böltsek előtt, miképen érezheti-meg a' Királyné, hogy most olyan tojás van nála, mellyből Királyné vagy Anya-méh leszzen? Többnyire a' Tüdősök abban az értelemben vagynak, hogy mindenik tojásból válna ilyen Királyné, és tsak a' tágasabb ház, 's a' nagyobb gondviselés tézti ezt Királynévá. De így is éppen meg-foghatatlan a' természet az ő testének alkotásában; hogy ő a' munkára alkamatlan, az igazgatásra pedig, és a' több Királynéknak meg-ölésekre alkalmatos legyen. — Közönséges vélekedés az emberek között, hogy a' Királynénak nints fülánkja: de szint úgy van mint a' többeknek, hanem igen ritkán él vele. Egész óráig is el-tarthatja őt' valaki kezeiben, fímogathatja, 's meg is szoríthatja, 's még is fülánkját ki nem botsátja. szint úgy láttatik tudni, hogy az egész kasnak meg-maradása ő tőle függ, azért is igen nagy gondja vagyon életére. Valamint a' több méheknek fülánkjok, úgy a' Királynéjé is hasonló egy vékony fűrészhez, mellynek mind két oldalról tizen-öt horgatskái vagynak, 's be felé hajlanak. Ez az oka, hogy a' méh azt, a' tömött húsból vízfsza nem húzhatja. Ha pedig a' fülánkja a' testen marad, úgy meg-szakad a' méreg-tartó hójagotskája is, melly a' belső-részekkel egye-

egy-

egyesült, és ezt tsalhatatlanúl követi a' méhek halála. De mikor más méhet szúr-meg füláncjával a' méh, minthogy annak teste igen gyenge, abból fűrészfű formájú füláncját többnyire mindég épségben húzhatja-ki.

Melly nagy szzeretettel 's tisztelettel viseltessenek a' méhek az ő Királynéjok eránt, az éppen le-írhatatlan. Ha a' Királyné valamelly szzerentsétlenségből meg talál halni, sem nem esznek, sem nem dolgoznak, hanem többnyire vagy el-szélednek, vagy éhhalnak-meg; hanemha már a' más Királynéjok ki-költ tojásából, a' melly körül szorgalmasan esdekelnek. Ha meg-esik, hogy télben igen kevés mézek vagyon; magok nem esznek, tsak hogy a' Királynéjoknak legyen elég, úgy hogy szokszor tápasztalták a' gondos Méhészek, hogy minekutánna minden méhek már éhhal meg-döglöttek, azután is él még a' Királyné nyóltz kilentz napokig, mellyek után többnyire búvában hal meg. Hogy a' Királynénak különös test-örzői legyenek, az is tagadhatalan; mindenkor körülötte vagynak, és valahová megy mindenüvé el-kísérik. A' Királyné többnyire mindég a' kas' közepében a' leg-bátorságosabb helyen vagyon, és ritkán is lehet egyébkor látni, hanem mikor tojni indul, a' melly is leg-inkább dél előtt esik-meg tizenegy óra tájban, minden kísézői utánna men-

nek, és minden módon néki hizelkednek. A' dólgozó méhek, még az útát is nyalják, mellyen által-ment Királynéjok. A' Királyné is igen nagy szzerettel viseltetik a' több méhekhez. Gyakorta meg-áll a' dólgozó méhek között, 's szzeretetének jeléül nyelvét ki-nyújtja, és azoknak szájokat 's nyelveket nyalogatja.

A' második nemek a' méheknek, a' *herék*. Ezek fejekre 's melyekre nézve nagyobbak a' Királynénál, de hátúljok fokkal kissebb, és nem olyan hegyes. Fejek gömbölyübb mint a' több méheké, a' fogaik pedig aprók és laposok. Nints semmi füláncjok hogy azokat a' több méhekben kárt ne tehessenek. Sokan tagadják, hogy ezek a' herék ejtenék a' Királynét teréhbe, noha *Reaumur* ezt maga tapasztalása után bizonyítja; de csak ugyan tagadhatatlan, hogy csak ezek egyedül hímek a' méh-kasokban, és hogy nemző tagokkal és magvakkal bírnak. Mivel ezek minden munkára alkalmatlanok, és csak a' többeknek keresményekből élnek; úgy látszik, hogy a' bölts természet meg nem szenvedné őket, hanemha szükségesek vólnának ideig a' Királynének tenyészővé való tevéására. *Reaumur* azt írja, hogy valamelyek egyszer a' Királynével közösülnek, azok mind el-vesznek utánna: azért is a' népes kasokban ilyen herék ezerek is talál-
tat-

tatnak. A' hidegtől igen félnek; azért is rend fzerént a' kas' közepében a' Királyné mellett tartózkodnak, és tsak a' melegebb órákon jönék-ki a' kasból. Ezek a' herék rend fzerént Majusban kelnek-ki tojásokból, és már Juliusban, vagy Augustusban a' több méhektől meg-ölettetnek, vagy pedig ki-verttetnek, és többé vizsza nem botsáttatnak. Meg-esik, hogy ha tavaszszal rofzsz idők járnak a' méhekre, és kevés mézet gyűjthetnek; akkor fokkal elébb is meg-ölik a' heréket, főt az ő fel-gerjedett haragjokban, még a' here tojásoknak is nem kedveznek. Vagynak olly méh-kasok is, mellyek nem örömet lépnek erre a' mézfárlásra, hanem a' heréket egész Oktoberig is közöttök fzenvedik. Minthogy pedig egy herének tartása, melly tsak tsupa mézet eszik, többenn áll mint három vagy négy méheké; azért is nem árt ha ilyenkor a' Méhész gazda maga ingerliffel a' méheket a' heréknek ki-üzésekre. Minthogy azoknak fülánkjok nints, és úgy bánhat velek a' mint akarja; igen jó léfz, ha egynéhányat közzülök maga kezével megtsonkít, vagy meg-véresít. A' méhek semmi bennákat 's tsonkákat magok közt meg-nem fzenvedvén, az ilyeneket előfzör meg-ölik, 's azután az épeket is közzülök minden irgalmasság nélkül ki-üzik.

A' harmadik nemek a' méheknek, a' *dőlgozó méhek*, mellyek fem nem hímek, fem nem nőstények. Igen tsudálatos testeknek alkotványa, mellyet hofszán kellene le-írnnk. Az órrok, mellyel á' mézet hordják nem lyukas, a' mint némelleyek gondolják, hanem meg-van rakva erős szörökkel, mellyekkel fok-mézet fel-nyalhatnak; úgy hogy ha valaki egy népes kas' elébe nyóltz itfze mézet tölt-ki egy tálba, azt egy nap alatt mind bé-takaríthatja. Mindeniknek négy szárnya, 's hat lábai vagynak, mellyekkel élnek a' virágoknak bé-hordásokra. Ezek a' leg-számosábbak minden kasban, kik a' munkát magok között fel-osztják. Némelleyek kívül, mások belől dőlgoznak. Némelleyek szobákat tsinálnak, mások azokat pallérozzák; némelleyek a' lyukakon frásálnak, némelleyek első lábaikkal öfzve-fogódnak, és egy hofszú lajtorját tsinálnak, hogy a' teréhvel haza jövö méhek az ő hátaikon fel 's alá jár hassanak. A' mellyek a' munkára ki-küldetnek is, azok közzül is némelleyek mézet, mások viafzt, mások vizet, mások ragadó fárt hordanak. A' melly úton el-mentek, még a' leg-sürübb ködben is vizfza tudnak azon menni egy mérttföldnyiről is, úgy hogy egy lépéssel is tovább nem mennek. Szorgalmasos gondjok vagyon főképen a' tojásokra, azokból ki-költt apró fér-

fér-

férgetskékre, kiváltképen pedig következendő Királynéra, a' melly körül való szorgalmatosságok le-írhatatlan.

Vagyon nyelvek is, a' mellyet ők egymás közt jól értenek. Sokszor lehet tapasztalni hajnal előtt, hogy azok, kik a' lyukakon ör-állók, ha látják pirosítani a' hajnalt, le-ütik fejeiket, szányaikat pedig ki-terjesztvén, nagy zúgást tsinálnak, hogy a' nyúgóvók fel-ferkenvén dologra fiessenek.

A' mi életeknek hosszúságát illeti; némelleyek úgy vélekednek, hogy két 's három esztendeig el-élnek; de a' leg-közönségesebb 's talám leg-igazabb vélekedés az, hogy a' melly méhek ezen a' nyáron rajzattak, már a' jövő nyáron vének léfznek, és Augustus' vége előtt nagy részént meghalnak. De az ő-halálok által, minthogy igen szaporák; nem léfz semmi fogyatkozása a' kasnak, ha tsak a' fok rajzás által nagyon meg nem erőtelenített.

A' mi a' holttakat illeti; azoknak eltemetésekre fordítják a' meleg esős napokat. Két három méh meg-fogja a' holttat, 's vizik a' lyukra, 's ott más méh, vagy ha egy nem bírja, ketten is meg-fogják, és mintegy tizen-öt lépésnyire el-repülnek vele, és ott a' földre botsátják. De mihelyt az idő fel-derül, a' temetést félbe szakasztván szükségesebb munkájikhoz látnak. (a' többit máskor.)

Rabner' Szatiráji vagy is gúnyoló Beszédei, Gellértnek felelelő Bálvány Vig Játékával együtt. Fordította Sz. S. J. Pofonyban 1786.

Hogy ezen Könyv' Fordítója Hazájának 's született nyelvének nagy szeretője légyen, ki-mutatja mindjárt az első levélen, a' Hazához intézett érzékeny verseiben, — Ha ez előtt tsak húsz éztendővel így kedveltetük vólna született nyelvünket, most talám meg-vólna az, a' mit óhajt Verseinek végek felé;

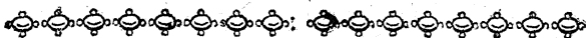
Nagy hasznára vólna ez a' te nyelvednek,
 Hogyha Magyarúl kén folyni Törvényednek.
 Pólgár, Katona, Pap azonn szóllanának,
 Úgy több kedvellőji nékie vólnának.

Ha Rabnernek ezen egynéhány Szatirájának által-olvasások talám nem kedveltetné magát úgy mindenekkel, a' mint azt Rabnertől várták vólna; vígasztalásokra lehet az, hogy az Ánglus és Frantzia fordításoknak is éppen e' lett forsok; a' mellyből a' láttatik következni; hogy nem a' fordítás egyedül annak oka, hanem az is, hogy Rabner nem annyira különös elméssége, mint kivált a' Német nyelvnek munkájiban tündöklő ritka szépsége által érdemlette betsületének nagy részét. A' Vig-játék' elejibe némelly

melly jegyzéseket tett a' Fordító a' Magyar Verse-
 k' nemeikről. Különösen tetfzett né-
 künk ebben az, a' mit ír a' Magyar Vers-
 szerzésnek régiségéről. A' Magyar Verse-
 nek már nagy kedvességek vólt Átilla ide-
 jében. Ezt bizonyítja Priskus a' Konstantzi-
 nápolyi Tsáfzárnak Átillánál, vagy Etelénél
 lévő Követe, a' ki írva hagyta, hogy mi-
 dőn Etele asztalától, a' hol ő is jelen vólt,
 fel-költek, két Magyar ember belépven a'
 Palotába, az Etele győzödelmeiről 's hadi-
 munkájiról verseket éneklett; a' kiknek ének-
 lésekre az Ifjak örvendeztek, az Öregek pe-
 dig, a' kik már szólgálatra alkalmatlanok
 vóltak, könyveket tsorgattak. — Azt írja
Galeótus Mártyius Mátyás Királynak
 Könyv-ház Örzője, 's mindennapi asztali
 Vendége, hogy már gyermek korában az
 ilyen Vitézi verseknek hallgatásokban olly
 figyelmetes vólt, hogy mind ételéről mind
 italáról el-felejtkezett, 's kézf lett vólna az-
 okat estig is hallgatni, a' melly indúlatot
 benne vitéz Atyja gyönyörködve szemlélt.
 Ez a' *Galeótus Mártyius* Mátyás Királynak
 jelesebb mondásait egy könyvetskében öfzve-
 szedvén, ennek tizen-hetedik Szakaszában
 azt írja, hogy Király korában is ezt a' szo-
 kást Mátyás mindenkor meg-tartotta. „ Szün-
 „ telenül úgymond a' Király' asztalánál mély
 „ és okos dólgookról vetekedés tartatik,
 „ vagy

„ vagy pedig valami tisztességes dolognak
 „ említése vagyon, avagy versek énekel-
 „ tetnek; külömbb-külömbbféle Musikásai
 „ 's Lantosai vagynak, a' kik a' nevezetes
 „ Férjfijáknak tselekedeteket Magyar nyelv-
 „ ven szüntelen énekelik. Ez a' régi Római
 „ szokás ú. m. mostanában szállott a' Ma-
 „ gyarokra. Mindég valami jeles lett do-
 „ log hozatik-elő, szerelmes versek pedig
 „ igen ritkán mondatnak, hanem többnyire
 „ a' Törökök ellen viselt viaskodások,
 „ viadalok és ütközetek számláltanak-elő,
 „ nem is bárdolatlan beszéddel. — — —

Ha Mátyás Király' idejében tsak húsz
 Hazafijak éltek volna olyak, a' millyek ma
 számosan vagynak, kik t. i. Anyai nyelvek'
 pallérozására egész erejekkel törekednek;
 úgy talán a' Magyar Literatura leg-virágzóbb
 volna ma Európában. Mindenek meg-vall-
 ják, hogy abban az időben nem találtatott a'
 Királyok közt Mátyáshoz fogható, sem vi-
 tézségére, sem böltseségére, sem a' tudomá-
 nyok' szeretésekre nézve. — A' Budai Könyv-
 tár tsak nem leg-első vólt; 's a' Magyar Monár-
 kiának egyik határa vólt a' hóltt Tenger, a'
 másik pedig az Adriátikum. — De nagy hátra-
 maradásunkra lett a' több okok közt Eleink-
 nek a' Deák nyelvhez való szeretetek, —

La Science du Gouvernement par M. de
Real Aix la Chapelle 1760.

Az Igazgatásnak Tudománya.

A' Törvények nem valamelly változó vagy bizonytalan fundamentomokon 's a' Nemzetségeknek bal-vélekedéseken, hanem állandó 's változhatatlan fundamentomokon építették. Minden embereket köteleznek azok, 's a' Királyok is fenkit azok alól ki nem vehetnek. Azoknak hűséges meg-tartásokban áll egyedül a' közönséges bódogság.

Az igazgatásnak jósága abban áll, hogy a' jó rend virágozzon minden Társaságokban. E' vólt a' Teremtőnek is tzelja abban, hogy a' Törvényeknek elementumokat, vagy kezdeteket bé-írta az embereknek Lelkek-esméretébe, 's egyszersmind Törvény-széket emelt-fel minden Lélekben, a' melly által ő maga szüntelen íteltetik. A' belső mardosás, melly a' bűnnek következése, büntetéssel fenyegeti őtet; az örömpedig, melly az ártatlanságnak gyümöltse, a' reá következő bódogságnak záloga. De ha az ember fiket e' belső bírónak szavára, és ha a' jó rendet nem akarja meg-tartani, akkor az Országának, vagy igazgatásnak kell azt meg-zabolázni, és a' bölts törvények által illendő határok közt tartani.

Azt

Azt mondja Reál, ezen Könyvnek Írója, hogy egy részről a' félelem, más részről a' nagyra vágyás vólt a' Társaságoknak szerzőjök. Szükség vólt úgymond megfőzoritani a' személyes szabadságot, hogy a' közönséges szabadság annál szélesebben ki-terjesztessék, és Urat kellett az embereknek választani, hogy a' szolgálásot elkerülhessék. Ez által az állapotoknak különbözőzések 's egyenetlenségek nem tsak hasznos, hanem el-múlhatatlanúl szükséges is lett. Mikor a' bölts Igazgatók alatt minden tagok el-végzik kötésségeket: akkor mindenféle állapotok azon egy tzelra törekednek, és mint a' kerektségnek fűgárai a' közép pontban, úgy egyesülnek az igazfágnak 's jó rendnek szeretetésében. Valamint a' természeti Törvények; úgy az Országoknak is szabadon hozott Törvényjeik fűükség hogy erre a' tzelra vezessék az embereket. — — —

Azután az egész Világnak Históriájára fordítván szemeit a' bölts Író; szorgalmatosan vizsgálja a' böltsőbb népeknek törvényeket 's jó rendelkezéseiket. A' fok hartzoknak 's vér-ontásoknak Históriáji úgymond nem egyéb, hanem a' bolondságnak 's az emberek' nyomorúságaiknak szomorú táblájik. Az ő törvényeik 's igazgatásoknak módja pedig, az ő böltseségeknek 's boldogságoknak bizonyosága.

Ama

Ama régi Kérdésre; *Mellyik a' legjobb Igazgatás' neme?* azt feleli fok jegyzései után a' bölts Író; hogy sem a' szabadság sem a' tirannusság vagy kegyetlen uralkodás nem szükséges következése egyik Igazgatás' nemének is. A' bölts és jó Fejedelem alatt szabadság találatik a' birodalomban; ha pedig az Igazgatás' és Törvények' ki-fzólgáltatások részre hajló, akkor a' Tirannusság uralkodik a' Köz-Társaságokban is, a' hol ez még rettenetesebb mint a' Monárkiában.

A' más Levélen adott Találós-mese volt *Levél*, a' Rejtett-szó *Borostyán*. E' télen nyáron zöld, 's a' Vitézek' hartzaiknak tzeljok. Ki-telik belöle a' többek közt: *bor, ros, tábor, nóta*.

Találós Mese.

Mi vagyunk forrási minden böltseségnek,
 Tanítóji okos és vad nemzetségnek, —
 Sok Pajtások vagyunk mi egy kereseten.
 Ketteje ezköz vólt ama nagy eseten,
 Mellyet egy szép gyümöls' látása okozott
 'S Jó íze a' földre igen mély gyáfzt hozott.
 Ma is vígan hordja minden szív jármunkat;
 De ki vakúl hízi tsapodár szavunkat,
'S Azt

'S Azt az okosságnak fontjával nem méri
Minket is el-ront az 's vesztét is el-éri.

Rejtett Szó.

Mikor a' hegyeken a' fzőllők meg-érnek
Jó segédje vagyok a' munkás Vintzlérnek.
Igaz Magyar nevem' öt betű tsinálja,
Folyó-vizét benne Borsod meg-találja.
Négye nagy betsben van Svajtzernél 's Bel-
gánál.

A' négy végsőt láthadd minden szegény
háznál.

Itt az is, a' minek ha tartnak szereted,
De még is másképen intézed életed'.
A' két végsőből fok éh has ét két várja,
Két szélsővel telik a' Király kints tárja. —

